

ERDÉLYI MÚZEUM

XII. kötet.

1895.

VIII. füzet.

Az arányos képviseleti rendszer.

(Első közlemény.)

Néhány hóval ezelőtt e folyóirat hasábjain a jelenlegi választási rendszer azon hátrányait taglaltuk, melyek onnan erednek, hogy minden egyes kerületben az egész kerület választási joga fölött a többség dönt. Kimutattuk e rendszer számtani fonákságait, melyek szerint maga a többség, a melynek részére a győzelem van biztosítva, ép úgy martalékaúl eshetik a véletlenségek szeszélyének, mint a hogy minden helybeli kisebbség teljesen ki van zárva a képviselőküldésből. Kimutattuk végül e czéltalan tusa káros következményeit a társadalmi és állami élet terén egyaránt.

Megvalljuk, hogy az eddigi vala feladatunk könnyebb fele és sokkal kevesebb nehézséggel jár a fennálló rendszer hiányait kimutatni, mint helyébe teljesen alkalmas, új rendszert ajánlani. Mindazonáltal alig van alkotmányos állam, mely különböző kísérleteket ne tett volna a jelenlegi tarthatatlan választási eljárás megváltoztatására s a legutóbbi választási reformok Angliában, Franciaországban eléggé igazolják, hogy a fennálló rendszer nagy beteg, a ki egyik oldaláról a másikra fekszik, a nélkül, hogy megkönnyebbülnének fájdalmai.

A kisebbségek arányos képviseltetésének eszméje azonban nem új és nem egy államban ért már megvalósulást. Csak szomszédságunkban, Olaszországban az alsóház 230 szavazattal 20 ellenében és a senatus 140 szavazattal 60 ellenében 1882-ben egy választási törvényt fogadott el, mely szerint 30 képviselői székre olyan kerületben, a hol 5 képviselő választatik, csak 4-re engedtetik meg a szavazás és az 5-ik képviselővé egyik kisebbségben maradt jelölt lesz. E rendszer az annyira hibás rendszerű névsoros szavazással állván összeköttetésben, a rendszer ellen felmerülő panaszok miatt az olaszok az arányos képviseltetés ezen alakját is megszüntették

1892-ben az országgyűlési képviselők választására nézve, ellenben behozták a községi és törvényhatósági életben az úgynevezett tanácsosok választására nézve olyképp, hogy a mikor 5 tanácsos választandó, csak 4-re nézve fogadtatik el a szavazat s 5-ik tanácsossá a kisebbségben maradt jelölt lesz. Ha 6, 7, 8 tanácsos választandó, egyvel mindig kevesebb szavazat adatik be. Spanyolországban még 1878-ban elhatároztatott, hogy a 3 képviselőt választó kerületekben a szavazó polgár csak 2 névre, a négyes és ötös kerületekben csak 3-ra, a hatos, hetes, nyolczas kerületekben csak négy, öt, hat névre adhatja szavazatát s a fenmaradó helyek a kisebbségben levő jelölteknek jutnak. Ezen felül az összes képviselői helyekből 10 szék fentartatik s ezt azok foglalják el, a kik személyeikre adott 10 ezer szavazatot tudnak az ország bármely kerületeiből együttesen kimutatni. Ehez hasonló törvényt fogadott el 21 kerületre nézve 1884-ben Portugalia, 6 képviselői széket tartván fenn azon jelöltek számára, a kik elszórt kerületekből bírnak több szavazatot egyesíteni.

Angliában 1867-től 1884-ig 6 nagy városból és 7 grófságból¹⁾ összesen 40 képviselő küldetett az alsóházba az arányos képviselet egy olyan rendszere alapján, mely szerint 3 képviselő választatik egy csoportban, de csak kettőre fogadtatik el a szavazat.

Svájcban Vaud canton 1859 óta ily rendszer alapján választja a bíróság tagjait s a nagy tanácsba megejtett választások alkalmával több kerület önként valósította meg e rendszert. Bâle-ban 1881-ben a két párt közös megállapodásá alapján alkalmazták ezen rendszert ugyancsak a nagy tanács tagjainak választására. Bern városa 1894. decz. 16-ikán fogadta el ezen rendszert. Neuchatel 1891. okt. 28-ikán olyképp fogadta el az arányos képviseleti rendszert, hogy a névsorban csak félanynyi képviselőre szavazhatni, mint a mennyi megválasztandó és ezenkívül jogában áll a szavazónak egy személyre adni annyi szavazatot, mint a hány képviselő választandó.

Görögországban 1871-ben a két ellentétes pártvezér, Comundoros és Tricupis hozzájárulásával a ministerium törvényjavaslatot terjesztett be, mely szerint a királyság 14—15 képviselőt együttesen

¹⁾ T. i. vármegyéből, a mennyiben az angolok megtartották a magyar megyék latin elnevezésével azonos countie = comitatus = grófság elnevezést.

választó kerületekre osztatik s a szavazó polgár csak egy jelöltre szavazhat. A közbejött minister-válság akadályozta meg a javaslat keresztülvitelét. Braziliában 1875-ben a törvényhatósági képviselő-testületek választására nézve pedig azon rendelkezés történt, hogy bár hány tagnak kellessék választatni, mindig csak egy személyre fogadtatik el a szavazat.

Emezekkel rokon rendszert követ az észak-amerikai szövetségesek között New-York állama, a hol a törvényhozás 32 tagját együttesen választják, de minden választó polgár csak 16 tagra szavazhat, a többi 16 képviselő a kisebbségben maradt jelöltekből kerülvén ki. Ugyanott a felsőbb törvényszéknek csak 4 tagjára szavazhatni és haton lesznek megválasztva. Pensylvánia állama 1871-ben elhatározta, hogy törvényhozó testületének 133 tagjából 28-ra az állam minden választója együttesen szavaz, de a szavazó jegy csak 14 nevet foglalhat magában; a többi választások kerületenként történnek, de a szavazó jegyre 9 képviselő megválasztásához csak 6, hatnak megválasztásához csak 4 és háromnak csak 2 nevet írhatni. Malta szigetén pedig a kormánytanács 7 tagját 4-re szavazva választják.

E rendszer azonban annyira nem új, hogy már Condorcet 1793-ban a nemzetgyűlés bizottságainak választására nézve javaslatba hozta, hogy bárhány tagja legyen a bizottságnak, minden szavazójegy csak két nevet foglalhat magában. Ha e javaslat akkor elfogadtatik, ma valószínűleg más választási rendszeren nyugodnának a múlt század végétől fogva keletkezett alkotmányok.

Tekintsünk azonban egy más választási rendszert.

Egyiptomnak 1884. május havában kelt alkotmánya szerint a vidéki tanácsosok másodfokúlag akként választatnak, hogy minden electornak annyi szavazata van, a hány tanácsos választandó, de szavazatait egyesítheti egy vagy több személy körül. (Art. 30.)

Hasonlóan Észak-Amerikában Illinois állam lakossága 1870-ben óriási többséggel fogadott el egy szavazási rendszert, mely szerint egyszerre több képviselő választatván, a szavazónak jogában áll minden megválasztandó képviselőre adni egy-egy szavazatot, avagy egy vagy több képviselőre annyi szavazatot, a hány képviselőt megválasztani jogosult. Ha például 10 képviselőt kell választani és ezer szavazatra van egy képviselőnek szüksége, ha csak 100 tagból áll

valamely kisebbség, mégis egy képviselőhöz juthat, mert 10 helyett egy tagra adatván be, minden egyes szavazat 10-et számít. Ugyanezen rendszert fogadta el Pensylvánia állama Philadelphia városával egyetemben a birák és községi tanácsosok, valamint a részvénytársaságok igazgatóságainak választására nézve. Bloomsbourg városa a községi választásokra nézve, Utah új alkotmánya, melylyel az Egyesült-Államokba való felvételét készítette elő; Columbia állama, a kétfokú választással egyesítvén e rendszert; New-York állama a községi választásokra nézve, Buenos-Ayres képviselőinek és senatorainak, egész Anglia az iskolaszéki tagoknak, a Harvard-egyetem tisztikarának, Newcastle környékén több munkás-szövetkezet, 1871 óta a chamox-i kalauz-egylet igazgatóságának, New-Jersey az egyházi képviselők, 1853-tól kezdve a jöreményfoki angol-gyarmat az alsó- és felsőházi tagok választására, californiai részvénytársaságok igazgató-tanácsaik választására nézve.

Avagy tekintsünk egy harmadik rendszert. 1855 óta maig, tehát több, mint 3 évtizeden át Dániában a parlament választás alá eső tagjaira volt pénzügyministerük, Andrä terve szerint történt a szavazás. A két fokú választás második fokán minden választó valamennyi landstingi tagra névsorral szavaz. Meghatároztatván a hányados — azaz szám, a hány szavazatnak az egészből egy képviselőre kell esnie — a ki e számot elérte, kikiáltatik és az el nem értekre új szavazás rendeltetik. Ép így választatnak a ház bizottságai is. Ily formán nem az absolut többség, hanem a megválasztandók számával osztva a beadott szavazatokat, egy kisebb viszonylagos szám érendő el a megválasztatáshoz. A genfi nagy tanács 47 szóval 29 ellen, a népszavazás pedig 3771 szóval 2484 szó ellen 1892-ben fogadta el ugyanezen rendszert. A Hare-féle módosítással, mely szerint az egyes jelöltekre a szükséges hányadoson felül eső szavazatok az utána következő névre érvényesíttetnek, — ugyanezen rendszert alkalmazza a florenczi philologiai társaság, Svájcban a gandí szabadelvűek egylete. Ugyancsak e rendszer 1885-ben a francia parlamentben az országos képviselőválasztásokra nézve hoztatván javaslatba, 58 szavazatot tevő tekintélyes kisebbséget nyert.

E rendszer legkorábbi alkalmazását Adeläide, közép-australiai gyarmatnak tulajdonítják, a hol az összegyűlt választók jelöltjeik szerint csoportosultak s a hányados meghatároztatván, nem a több-

ség, hanem a quotát elérő csoportok szerint kiálltattak ki a képviselők.

A kisebbségi, jobban mondva arányos képviselet eszméjének szélesebb körben való felkarolása azonban a hatvanas évek végén merül fel s azóta a svájci cantonokon kezdve Olaszországon, Görögországon, Anglián, Észak-Amerikán, Brazilián keresztül Ausztráliáig kevés parlament létezik, mely a nagyfontosságú reformkérés tanulmányozására bizottságokat ne küldött volna ki és az ügyet beható parlamenti viták tárgyává ne tette volna.¹⁾ Az ó- és újvilág-

¹⁾ Még 1793-ban Saint-Just a conventen javaslatba hozta, hogy egész Franciaország egy választókerületté alakíttassék s a legtöbb szavazatot nyert jelöltek legyenek képviselők. Terve azonban Robespierre ellenzésén hajótörést szenvedett. Ugyanezen eszmét karolta fel 1848-ban Pierre Leroux és Girardin. 1836-ban az irlandi választásokra nézve Grey előterjesztette a lordok házában azon választási rendszert, mely 1867-ben Cairns indítványára törvénynyé vált. 1846-ban Considerant Victor a genfi alkotmányozó gyűlés tagjaihoz egy röpiratot intézett, melyben már a képviselet alapelve s a *határozás és képviselés* eszméje között levő különbség teljes világitásba van helyezve, barbárnak nevezvén az olyan rendszert, mely a polgárok egy részét megfosztja a közügyekben való részvételtől.

Az eszme parlamenti viták tárgyát képezte: 1862-ben Ausztráliában a sydney-i parlamentben, a hol a felsőház választására nézve a Hare terve hozott javaslatba. Ugyanekkor a genfi alkotmányozó gyűlésben, mely a javaslat tanulmányozására bizottságot küldvén ki, ez röviden így tette meg jelentését: „A bizottság mellőzte az arányos képviseleti rendszert, mert alkalmazása nehéz s a lakosság előtt nem elég tiszta és világos.“ 1870-ben és 79-ben a kérdés ugyanott még szőnyegre került. 1864-ben Frankfurtban tárgyalták az arányos képviselet tervét, mely 35 szóval 27 szavazat ellenében bukott el; 1869-ben pedig Kolbe a bajor parlamentben hozta indítványba és javaslata 134 szavazatból 42-öt nyert. Ugyanezen évben az Egyesült-Államok senátusa elfogadta a szavazathalmazási (cumulativ) választási rendszert, mely később az alsóház ellenállásán hajótörést szenvedett. Ez alkalommal a köztársaság elnöke, Garfield így nyilatkozott: „Nézetem szerint a képviseleti kormányformának, a mint azt mi szerveztük és alkalmaztuk, gyöngye oldala ép az, hogy a választók nagy részét kisajátítja jogaiból.“ — Ugyancsak 1869-ben Luzern-canton alkotmányába iktatja az arányos képviselet elvét. 1870–71-ben kísérleteket tesznek az angol alsóházban az 1867-iki rendszer megbuktatására, de ezzel szemben behozatik a cumulativ rendszer az összes angol iskolaszéki tagok választására nézve. Ugyancsak 1871. ápril havában Dél-Karolina adófizetői összegyűltek Columbiába s a következő határozatot hozták: „Ajánljuk a törvényhozásnak, hogy alkosson egy olyan választási törvényt, mely által az a 60 ezer választó is,

ban egymással teljesen ellenkező politikai hitvallást követő pártok tagjaiból nagy számú reformegyletek alakultak az eszme népszerűsítésére; ¹⁾ egy Mill Stuart, Bluntschli, Laboulay, Say Leo, Girardin,

mely adót fizet, képviselthez jusson ép úgy, mint a 90 ezer, mely nem fizet.“ De a törvényhozás nagy vita után sem alkotott ilyen törvényt. Ugyanezen évben a franczia nemzetgyűlés az arányos képviselet tanulmányozására bizottságot küld ki, mely azt tartja, hogy „democrata államban az *elhatározás* joga a többséget illeti, de a *képviselet* joga mindenkiket illet s igazságtalanság volt majdnem mindig összezavarni a kettőt“, hanem azért mégis a kérdés elnapolását javasolta s a ház ugyanezt tette 1881-ben is. 1887. évi márcz. 25-én a dán alsóház elfogadta Bajer Frigyes képviselőnek a belga egyesület terve szerint készült javaslatát az alsóházi képviselők választására nézve 64 szóval 11 ellen, de a felsőház 25 szóval 19 ellen a törvényjavaslatot visszavetette. Továbbá Gladstone tervbe vett irországi parlamentjét szintén az arányos képvisleti rendszerre alapította.

Nem szólva azon parlamenti vitákról, mely a szövegben felsorolt államokban az arányos képviselet különböző rendszerének törvénynyé iktatását eredményezték, végül csak azt említjük fel, mint igen beszédes eseményt, hogy a belga képviselőház némi vita után a belga egyesület választási reformjavaslatát további tárgyalás végett egyhangúlag az osztályokhoz útasította, s bár a rendszer maig sem lépett életbe, parlamenti és ministerválságoknak kútforrásává lett.

¹⁾ 1865-ben alakult a fáradhatatlan Naville Ernő kezdeményezésére a genfi reformegylet (Association reformiste), 1867-ben a new-yorki (The personal representation society), 1868-ban londoni (The representative-reform-association), melynek tagjai között már 1886-ban 183 képviselő volt: 93 liberális és 90 conservatív; ugyanezen évben alakult a zürichi (Der Verein für Wahl-reform), a neuchateli (La société neuchatoise pour la reform electorale), 1872-ben a római (Associazione per lo studio della rappresentanza proporzionale), 1875-ben a vaudi (Association Vaudoise pour la reform electorale), a prágai, Sladkowsky Károly cseh képviselő kezdeményezésére. 1876-ban a svájci egyletek szövetségé alakultak. Ugyanekkor jött létre a berni egylet; 1881-ben a belga erőteljes egyesület (Association reformiste pour l'adoption de la représentation proportionelle), az egylet, miként a genfi, havi folyóiratot szerkeszt, s 1885-ben az antwerpeni kiállítás alkalmával nemzetközi congressusra hívta meg a többi egyesületeket. Az 1882. évben alakult a Bâle-cantonbeli, 1883-ban a fribourgi, a párisi (Comité reformiste) és 1884-ben a második londoni egyesület.

Nem tartjuk feleslegesnek a közlésre a zürichi reformegyletnek má egyszerűségénél fogva is figyelemreméltó következő alapszabályait:

1. §. A „választási reformegylet“ név alatt alakult egylet célja a felvilágosítás a választási rendszernek mindenki arányos képviseletése alapján leendő megjavítása iránt, megbeszélése e czélnak a tagok között és a közvélemény érdeklődésének felköltése alkalmas közlemények által.

Garfield a tudomány és tekintély legyvereivel léptek érte sorompóba, s egy Cavour, Bismarck, Gladstone, Salisbury ¹⁾ nyilatkoztak az alapszeme helyessége és üdvös volta mellett. Nem rég pedig az angol liberalis ministerium egyik tagja, Courtney, a Hare-féle arányos képviseleti rendszernek nem bírván többséget nyerni, tárczájától vált meg.²⁾

2. §. Tagjává lehetni az egyletnek egyszerű bejelentéssel. A kilépés minden tagnak bármikor szabadságában áll.

3. §. Az egylet évenként nyílt szavazással elnököt, alelnököt — a ki egyszersmind pénztárnok — és jegyzőt választ.

4. §. Az egylet összehívásának, nyomtatványok kiadásának stb. esetleges költségei 1 frankot meg nem haladó és évenként megszavazott tagsági díjjal és önkéntes adományokkal fedeztetnek.

5. §. Minden más politikai kérdés vitatása az egyletből ki van zárva.

¹⁾ Cavour 1848-ban ezeket mondá: „Nem habozunk kijelenteni, hogy egy jó választási rendszer lényeges feltétele a kisebbségnek a nemzeti képviseletben valóóságos súlyának megfelelő befolyást biztosítani.“ Bismarck: „Ha a különböző pártok egy napon egész Németországból egyesíthetnék szavazataikat, egy képviselőnek 25 ezer szavazatot kellene, hogy kapjon, mert világos, hogy merő képtelenség, miszerint akkor, a midőn a pártok majdnem egyenlő szavazatot nyernek, az egésznek egy hijján fele áldozatul essék.“

²⁾ A fennebbiek egész tartalmára nézve lásd bővebben: Naville kiváló értekezését a brüsseli „Représentation proportionelle“ 1884. és 1885. évi folyamában: „Les progrès de la représentation proportionelle“, továbbá Vernes M. előadását az anverpeni nemzetközi congressuson: „Historique des tentatives de réforme dans les deux mondes.“ Rep. prop. 1885. 304. laptól. Buckalew R. Charles: „Proportional representation, or the representation of successive majorities in federal, state, municipal, corporate and primary elections. Philadelphia. John Campbell et Son. 740. Samson street. 1872. 228—258 l. E. Aubry-Vitet: „La vraie reforme electoral.“ Paris. Michel. Naville: „La question electorale en Europe et en Amerique.“ 1871.

DR. BÉKÉSY KÁROLY.